

“คู่อกรรม” กับความคิดของผู้เสพ ที่มีต่อภาพลักษณ์ของชาวญี่ปุ่น และความเป็นญี่ปุ่น

“Khu-Karma”
and Perception of The Thai Consumers
on Japanese and Japaness

เอวิตรา ศิระสาตร์¹
Evitra Sirasart

¹ นิสิตปริญญาโทภาควิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

“คู่กรรม” กับความคิดของฟูโงะ
ที่มีต่อภาพลักษณ์ของชาวญี่ปุ่น
และความเป็นญี่ปุ่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานวนิยายเรื่องคู่กรรมและการนำมาผลิตซ้ำในสื่อแขนงอื่น ได้แก่ ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และละครเวที ว่ามีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติของคนในสังคมไทยที่มีต่อภาพลักษณ์ของชาวญี่ปุ่นและความเป็นญี่ปุ่นอย่างไร โดยใช้ทฤษฎีสายนีโอ-มาร์กซิสม์ทางด้านอุดมการณ์ครอบงำของอันโตนิโอ กรัมสกี และ โรลองด์ บาร์ตส์ เป็นฐานคิดในการศึกษาวิจัย พบว่าสื่อชนิดต่าง ๆ รวมถึงสื่อวรรณกรรมล้วนเป็นตัวกลางถ่ายทอดความคิดหรืออุดมการณ์ของผู้เขียนไปยังผู้อ่านหรือผู้รับสาร รวมทั้งมีอิทธิพลที่จะสามารถครอบงำผู้รับสารให้มีความคิดคล้อยตามได้ โดยผู้เขียนได้สอดใส่แนวคิด อุดมการณ์ ความเชื่อของตนโดยนำเสนอผ่านทางสัญลักษณ์ ให้ผู้อ่านคล้อยตามโดยไม่รู้สึกรู้สและไม่ทันได้ตั้งคำถาม ซึ่งก็คือ “มายาคติ” ที่ได้ผ่านกระบวนการผลิตสร้างความหมายบางอย่างขึ้นมา โดยผู้เขียนเลือกที่จะนำเสนอแต่มุมมองเฉพาะแง่บวกของญี่ปุ่น และอุดมการณ์ทหารนิยม รวมทั้งผู้เขียนยังทำให้ผู้อ่านมองข้ามอดีตและประวัติศาสตร์ที่เป็นมุมมองด้านลบ ให้มองเห็นเฉพาะภาพและความหมายในแบบที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อไปยังผู้รับสารนั่นเองโดยมีเป้าหมายในการสถาปนาแนวความคิดของตนให้กลายเป็นวัฒนธรรมหรือชุดความคิดหนึ่งของสังคม ถ่ายทอดแนวคิดของตนผ่านทางวรรณกรรมที่มีรูปแบบเพื่อความบันเทิงและได้รับความนิยมมากจนถูกนำมาผลิตซ้ำในสื่อแขนงอื่น ทำให้ยังสามารถสื่อสารไปยังประชาชนในวงกว้างมากขึ้น และยิ่งเป็นการตอกย้ำซ้ำเติมความหมายดังกล่าวให้กลายเป็นความจริงเสมือน รวมทั้งทำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจคล้อยตามได้โดยง่าย

คำสำคัญ :

มายาคติ อุดมการณ์ ทหารนิยม

Abstract

The propose of this research is to study the Thai novel “Khu-Karma” and the reproduction of it in various types of media including television drama, novel, and stage play and whether they have an influence on people in Thai society about the image of the Japanese and being Japanese and how it influences. The theories used in the thesis are the Neo-Marxism about

ideology of Antonio Gramsci and Roland Barthes as a thinking basis of the research. The research found that various types of media as well as the original novel all play a role of the media of thought or idealism from the author to the readers who are considered the message recipients. Moreover, they are powerful enough to convince the readers to have the same pictures that the author has in mind. The author has inserted her way of thinking, idealism, and belief through “symbols” so the readers are not aware of that and do not question it. This is called “delusion” which comes out of the process of symbolism. The author chose to present the positive side of Japan and militarism. Furthermore the novel also makes the readers skip the negative past history and only see the picture and meaning that the author wants to communicate to the audience with the purpose to establish her own concept to be social cultures or social concept and convey her idea through this entertaining novel. The novel becomes so popular that it has been reproduction in other various media types. And that would communicate to people in larger circle which is like the insistence of the aforementioned connotation to be realistic and makes people ready to believe.

Keywords :

Mythology, Ideology, Militarism

คำนำ

สื่อแต่ละชนิดไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ต่างก็มีหน้าที่เช่นเดียวกัน คือ เป็นตัวกลางถ่ายทอดความคิดหรืออุดมการณ์ไปยังผู้บริโภคหรือผู้เสพสาร นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลที่จะสามารถครอบงำประชาชนให้มีความคิดคล้ายตามได้ วรรณกรรมนั้นก็เป็หนังสือชนิดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับสังคมและเป็นผลงานของมนุษย์ที่มีความสำคัญมิใช่น้อย และอาจส่งผลกระทบต่อความนึกคิดหรือการรับรู้ของประชาชนได้เช่นกัน อย่างที่ผู้เขียนเองก็อาจจะไม่ได้คำนึงถึงมาก่อน ดังเช่น วรรณกรรมเรื่อง “คู่กรรม”

คู่กรรม จัดเป็นวรรณกรรมประเภทนวนิยายรักที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมมากที่สุดของทมยันตี และยังสามารถเข้าถึงคนไทยจำนวนมากที่เป็นนักอ่านนวนิยายได้มากกว่าเรื่องอื่นๆ คู่กรรมเป็นเรื่องราวของความรักระหว่างชายหญิงต่างเชื้อชาติคู่หนึ่ง คือ “โกโบริ” ทหารหนุ่มชาวญี่ปุ่น และ “อังศุมาลิน” สาวไทยที่เกลียดชังสงครามและมีคนรักเป็นเสรีไทย โดยมีประเด็นทางการเมืองและสงครามเป็นส่วนประกอบของเรื่อง เหตุการณ์ทั้งหมดเกิดขึ้นในประเทศไทย ตรงกับช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งในสายตาของชาวโลกมองว่าทหารญี่ปุ่นนั้นโหดร้ายอำมหิต แต่วรรณกรรมเรื่องนี้นำเสนอภาพลักษณ์ของทหารญี่ปุ่นออกมาในลักษณะของพระเอก โดยบรรยายให้เห็นถึงภาพลักษณ์ที่ดีของญี่ปุ่น และเนื่องจากนวนิยายเรื่องดังกล่าวถูกนำมาผลิตซ้ำในสื่อแขนงอื่นๆ ที่เป็นสื่อสารมวลชน สิ่งเหล่านี้ยิ่งตอกย้ำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกหรือมีแนวคิดคล้ายตามจุดประสงค์ของผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมนี้ได้มากยิ่งขึ้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่านวนิยายรักเรื่องดังกล่าวมีแนวความคิดหรือค่านิยมอันใดแทรกอยู่ในตัวบทวรรณกรรม และสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อผู้รับสารไปในทิศทางใด

เนื่องจากก่อนหน้านี้ไม่ได้มีการผลิตซ้ำภาพความโหดร้ายของญี่ปุ่นในสังคมไทยเป็นที่แพร่หลายมากนัก คนไทยจึงไม่ได้รับรู้จักญี่ปุ่นมากเท่าที่ควร ประกอบกับเมื่อนวนิยายเรื่องคู่กรรมถือกำเนิดขึ้นมาและกลายเป็นนวนิยายที่สามารถเข้าถึงประชาชนและได้รับความนิยมสูง คนไทยส่วนใหญ่จึงได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับทหารญี่ปุ่นจากคู่กรรมมากที่สุดนั่นเอง และมักยึดเอาโกโบริเป็นภาพแทนของผู้ชายชาวญี่ปุ่นทั้งหมด แม้เราจะทราบกันดีว่า นวนิยายคู่กรรมไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นจริง และภาพของโกโบริที่ทมยันตีได้ถ่ายทอดออกมาจากจินตนาการนั้นอาจไม่ถูกต้องตรงกับลักษณะโดยทั่วไปของทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่สองเท่าไรนัก เพราะหากได้ศึกษาประวัติศาสตร์

อย่างถ่องแท้จะพบว่าทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองนั้นค่อนข้างจะมีลักษณะของพฤติกรรมที่เรียกว่าเข้ามาครอบและมีอิทธิพลเหนือคนไทย แม้ว่าจะไม่มีพฤติกรรมโหดร้ายต่อคนไทยในพื้นแผ่นดินไทยเท่ากับประชาชนในจีนแผ่นดินใหญ่ แต่ก็ยังคงแตกต่างกับภาพของทหารญี่ปุ่นที่หมยันตีบรรยายเอาไว้โดยสิ้นเชิง สาเหตุที่ทหารญี่ปุ่นในความเป็นจริงแตกต่างจากภาพของโกโบริที่หมยันตีบรรยายเอาไว้ เป็นเพราะกระบวนการกล่อมเกลாதงความคิดของกองทัพและการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมที่ฝังแน่นอยู่ในสามัญสำนึก และผลจากการกระทำของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้หลายประเทศเกิดความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่น มองว่าญี่ปุ่นมีพฤติกรรมที่โหดร้าย ไทยเองก็ถูกบังคับให้เข้าร่วมเป็นฝ่ายอักษะและถูกทหารญี่ปุ่นบุกเข้ามายึดครองประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นการสูญเสียอธิปไตยและเกียรติของชาติ มีคนไทยบางส่วนได้แสดงออกถึงความพยายามที่จะต่อต้านการกระทำของญี่ปุ่น เช่น การจัดตั้งขบวนการเสรีไทย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย โดยต่อต้านการรุกรานของกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่น ดังนั้นคนไทยส่วนใหญ่จึงน่าจะมีความรู้สึกเกลียดชังและต่อต้านญี่ปุ่นเหมือนเช่นประเทศอื่น ๆ ในละแวกใกล้เคียง แต่คนไทยส่วนใหญ่ในทุกวันนี้กลับมีความนิยมชมชอบและพร้อมเปิดใจรับวัฒนธรรม รวมถึงผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก แม้ว่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายที่ก่อให้เกิดความรู้สึกในแง่บวกต่อญี่ปุ่น แต่คุณธรรมก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลเสริมสร้างให้ผู้เสพเกิดทัศนคติเชิงบวกต่อภาพลักษณ์ของชาวญี่ปุ่นและความเป็นญี่ปุ่น และการสร้างทัศนคติเชิงบวกเช่นนี้มีกระบวนการอย่างไร

อุปกรณ์และวิธีการ

งานวิจัยนี้เป็นงานศึกษาวิเคราะห์ตีความวรรณกรรมในบริบทประวัติศาสตร์ โดยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ในส่วนแรกได้ทำการวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง “คู่กรรม” โดยการถอดรหัสเชิงโครงสร้างความคิดของผู้เขียน ส่วนที่สองคือ การวิจัยจากเอกสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง “คู่กรรม” โดยการถอดรหัสเชิงโครงสร้างความคิดของผู้เขียน

ในการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องคู่กรรมนี้ ไม่ได้มุ่งวิเคราะห์แต่ตัวบทวรรณกรรมเพียงอย่างเดียวแต่ดูไปถึงกระบวนการของตัวบทว่าอิทธิพลที่มีต่อผู้คนในสังคมนั้นเป็นไปในทิศทางใด โดยใช้ทฤษฎี Neo-Marxism มาเป็นฐานคิดในการศึกษาวิจัย

Neo-Marxism ได้เสนอว่าความมองวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตโดยรวม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมในความหมายกว้างที่ครอบคลุมเอากิจกรรมทางสังคมด้านต่าง ๆ ไว้ทั้งหมด ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจจะมีบทบาทที่สำคัญ ต่อการดำรงอยู่ของสังคม แต่สังคมก็เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนของกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นวัฒนธรรมซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนจะต้องได้รับการพิจารณาว่ามีบทบาทต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยรวมเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เป็นเพียงผลสะท้อนจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างส่วนล่างเท่านั้น นักคิดสายนี้ให้ความสนใจกับ “อุดมการณ์” (ideology) ในฐานะเป็นโครงสร้างส่วนบน ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดความของโครงสร้างส่วนล่างด้วยเช่นกัน หรือทั้งส่วนล่างและส่วนบนต่างก็กำหนดซึ่งกันและกัน Neo-Marxism นั้นจะให้ความสำคัญกับประเด็นอุดมการณ์ที่ครอบงำทางวัฒนธรรม โดยการขยายแนวคิดเรื่องอำนาจหน้าที่ซับซ้อนมากขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีของอันโตนิโอ กรัมสกี โครงสร้างส่วนบนนี้เป็นโครงสร้างของระบบความคิด ความเชื่อ อุดมการณ์ กฎหมาย วัฒนธรรม เป็นพื้นที่ของการสร้างความยินยอม และสามัญสำนึก หรือมีมุมมอง/โลกทัศน์ต่อปรากฏการณ์ตามที่ถูกชนชั้นปกครองพยายามสร้างไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากทิศทางของโครงสร้างส่วนบนนี้จึงเป็นสิ่งที่ก้าวไปไกลกว่าการมองเพียงแค่ความสัมพันธ์ทางการผลิตและพลังในการผลิตเท่านั้น ซึ่งกรัมสกีก็ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “การครองความเป็นเจ้า” หรือ “อำนาจนำ”

(Hegemony) และยังมีแนวความคิดอื่นของกรีมส์ที่มีความสำคัญ และสัมพันธ์กัน ได้แก่ แนวคิดเรื่องการสร้างควมยินยอมพร้อมใจ แนวคิดเรื่องสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด แนวคิดเรื่องกลุ่มทางประวัติศาสตร์ และแนวคิดเรื่องปัญญาชน ซึ่งเป็นแนวความคิดที่สำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกับภาพรวมของแนวความคิดการครองความเป็นเจ้า/อำนาจนำ อันจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายถึงอิทธิพลของวรรณกรรมในการครอบงำความคิดของประชาชนได้

แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยเรื่องมายาคติของโรลองด์ บาร์ตส์

มายาคติเป็นเรื่องของการสร้าง/กำหนดให้เกิดขึ้น ความหมายของมายาคติจึงเป็นเรื่องของรหัส/กฎเกณฑ์มากกว่าเรื่องของเนื้อหาสาระของสิ่งนั้น มายาคติเหล่านี้คือตัวกำหนดกำกับการรับรู้ของคนในสังคม ฉะนั้นความจริงรวมตลอดถึงความหมายจึงมีใช้ธรรมชาติแต่เป็นผลผลิตของสังคม เป็นเพียงสิ่งที่ดำรงอยู่ในระดับการรับรู้ของเราเท่านั้น ดังนั้น งานเขียน/ตัวบทไม่ใช่การสื่อสารธรรมดาและไร้เดียงสา แต่งานเขียนคือระบบของสัญญาณแบบหนึ่งที่มีความหมายหลากหลายอันเป็นผลมาจากการปะทะสังสรรค์ระหว่างสัญญาณแบบต่าง ๆ งานเขียนไม่ใช่งานที่เสร็จสิ้นสมบูรณ์เป็นเอกภาพ อันเป็นผลมาจากอัจฉริยภาพของผู้ประพันธ์ แต่งานเขียนทุกชิ้นต้องผ่านกระบวนการผลิต/สร้าง เพียงแต่มายาคติของสิ่งที่เรียกว่า “งานเขียน” บิดเบือนให้มองไม่เห็นกระบวนการผลิต/สร้างนี้ เห็นแต่ผลงานที่สำเร็จเป็นรูปเล่ม งานเขียนทุกชนิดจึงเป็นเพียงภาคปฏิบัติของอุดมการณ์แบบหนึ่ง เป็นการสร้างความหมายบางอย่างขึ้นมามากกว่าเป็นการพูดถึง/เล่าถึงสิ่งที่ดำรงอยู่แล้ว มายาคติทำให้เรามองข้ามอดีตและประวัติศาสตร์ เพื่อจะได้เห็นเฉพาะภาพและความหมายในแบบที่มายาคติต้องการจะสื่อ ซึ่งรูปแบบมายาคติไม่ได้เก็บกด ปิดกั้น หรือกดทับความหมาย เพียงแต่ทำให้ความหมายเดิมอ่อนจางลงแล้วเพิ่มเติมความหมายชุดใหม่ที่มายาคติต้องการสื่อเข้าไปแทน

การวิจัยจากเอกสาร

เมื่อญี่ปุ่นตกเป็นฝ่ายผู้แพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นก็ใช้เวลาไม่นานนักในการฟื้นตัวและกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและมีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้นในภูมิภาคนี้ ในช่วงปลายปี พ.ศ.2515 ญี่ปุ่นเข้ามา มีบทบาททางการเมืองและการลงทุนในประเทศไทยอย่างมากทำให้คนไทยเกิดความวิตกกังวลกลัวถูกญี่ปุ่นครอบงำทางเศรษฐกิจจึงเกิดการรณรงค์เพื่อต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นขึ้นเพื่อให้ทราบถึงความรู้สึกของคนไทยว่ามีแนวทางเป็นไปในรูปแบบเชิงบวกหรือลบต่อญี่ปุ่นนั้น จึงจำเป็นต้องค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำวิจัยสำรวจในเรื่องดังกล่าวพบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้อยู่บ้าง กล่าวคือ งานวิจัยของ ดร.เขียน ธีระวิทย์ เรื่อง “ทัศนนะของคนไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น” โดยทำการสำรวจว่าในสายตาคนไทยส่วนใหญ่นั้นมีมุมมองต่อญี่ปุ่นอย่างไร ในปี พ.ศ.2518 ผลคือ คนไทยเห็นว่าญี่ปุ่นเลวมากและไม่มีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น คนไทยในอัตราสูงคิดว่าการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศไทยมีลักษณะเป็นจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ และญี่ปุ่นเอาเปรียบไทยมากเกินไป แต่งานวิจัยของคณาจารย์ในแผนกวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ.2521 เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในทัศนนะของคนไทย” ซึ่งทำการสำรวจและวิจัยต่อหลังจากงานวิจัยของ ดร.เขียน ธีระวิทย์ เพียงแค่สามปีเท่านั้น พบว่าภาพพจน์ของญี่ปุ่นในสายตาของคนไทยดีขึ้นเล็กน้อย รายงานชิ้นนี้สรุปว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจเมื่อสามปีก่อนหน้านั้น ภาพพจน์ของญี่ปุ่นดีขึ้นเล็กน้อยในเกือบทุกกรณี ต่อมาในปีพ.ศ. 2523 ก็มีวิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของทวนทอง เชาวศิริพิตพงศ์ เรื่อง “ภาพพจน์ของคนสัญชาติต่าง ๆ ตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษา” พบว่าภาพพจน์ของญี่ปุ่นในมุมมองของนิสิตศึกษานั้นเป็นไปในเชิงบวก ภาพพจน์ของคนญี่ปุ่นมีลักษณะกระตือรือร้น ขยัน ก้าวหน้า ฉลาด ทุนนิยม กล้าหาญ ร่ารวย แข็งแรง และสะอาด และมีงานวิจัยในปี พ.ศ.2528 ของ

รศ.ดร.ชุมพร ยงกิตติกุล และคณะ เรื่อง “การรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับญี่ปุ่นและไทยของนักเรียนไทยและนักเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย” ได้ทำการสำรวจกลุ่มนักเรียนทั้งหมด 4,584 คน พบว่าลักษณะภาพพจน์ของคนญี่ปุ่นที่นักเรียนชาวไทยรับรู้จัดได้ว่าเป็นภาพพจน์เชิงบวกทั้งสิ้น และนักเรียนไทยส่วนใหญ่เลือกไปเที่ยวประเทศญี่ปุ่นเป็นอันดับ 1 นักเรียนไทยยังอยากมีเพื่อนและคนรักเป็นชาวญี่ปุ่นเป็นอันดับ 1 รวมทั้งให้ความสนใจผลิตภัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นมากกว่าประเทศอื่นๆ ทั้งในเรื่องของเครื่องเขียน ของเล่น เสื้อผ้า รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า และขนม นักเรียนไทยยังอยากมีความเป็นอยู่เหมือนคนญี่ปุ่น อยากร่วมลงทุนค้าขายกับคนญี่ปุ่นเป็นอันดับ 1 และพร้อมเปิดรับวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากกว่าชาติอื่นๆ

ยังมีงานวิจัยที่น่าสนใจอีกชิ้นคือ รายงานผลการสำรวจทัศนคติของเยาวชนไทยที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นและประเทศในสมาคมอาเซียน ในพ.ศ. 2529 ของ ผศ.ดร.สุภางค์ จันทวานิช และคณะ พบว่าเยาวชนไทยโดยรวมมีความรู้สึกประทับใจในด้านดีต่อญี่ปุ่นมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะระบุว่ามีความประทับใจต่อประเทศญี่ปุ่นในความเป็นชาตินิยม มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประชาชนมีระเบียบวินัย ขยัน ซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ส่งผลให้ญี่ปุ่นมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สามารถพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เจริญรวดเร็ว การรักษาความสะอาดภายในประเทศทำให้ญี่ปุ่นมีสภาพภูมิประเทศสวยงาม และเยาวชนไทยรู้สึกต่อญี่ปุ่นในแง่ลบเป็นส่วนน้อยมาก ๆ

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิเคราะห์นวนิยายเรื่อง “คู่กรรม” โดยการถอดรหัสเชิงโครงสร้างความคิดของผู้เขียน

จากการวิเคราะห์ตัวบทวรรณกรรมพบว่าผู้เขียนนำเสนอภาพลักษณ์ของญี่ปุ่นในมุมมองแง่บวกซึ่งแตกต่างจากตัวบทวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ โดยมีวิธีการทำให้ผู้อ่านคล้อยตามแนวคิดของตน ดังนี้

1) ผู้เขียนสร้างประวัติศาสตร์อีกชุดหนึ่งขึ้นมาคานกับประวัติศาสตร์เกี่ยวกับญี่ปุ่นที่พบเห็นในตัวบทวรรณกรรมอื่น เป็นการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด เพื่อสถาปนาวิธีคิดของตนให้ผู้อ่านเกิดความยินยอมพร้อมใจและเห็นคล้อยตาม โดยผู้เขียนได้เลือกสรรอย่างตั้งใจว่าจะนำเสนออะไรบ้าง และเลือกนำเสนอเฉพาะในมุมมองด้านบวกของประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นลักษณะนิสัย ความคิด อุดมการณ์ของประชาชนชาวญี่ปุ่นและวัฒนธรรมอันงดงาม

2) ผู้เขียนจงใจก้าวข้ามหรือไม่กล่าวเน้นถึงเหตุการณ์หรือลักษณะพฤติกรรมที่เป็นภาพลบของญี่ปุ่น ให้ความหมายบางอย่างที่อยู่ในการรับรู้เดิมอ่อนจางลง

3) มายาคติที่ผู้เขียนสร้างขึ้น เป็นการสร้างความหมายชุดใหม่เข้ามาแทนที่ความหมายชุดเก่า โดยทำให้เรามองข้ามอดีตเพื่อจะได้มองเห็นเฉพาะภาพและความหมายในแบบที่ต้องการจะสื่อ ซึ่งผู้เขียนอธิบายถึงพฤติกรรมและความผิดของทหารญี่ปุ่นโดยพยายามหาเหตุผลมาสนับสนุนเพื่อแก้ต่างความผิดให้กับการกระทำของญี่ปุ่น

ตัวละครโกโบรินั้นเป็นมายาคติที่ประกอบสร้างสิ่งซึ่งมาจากจินตนาการ แต่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นความจริง ภาพลักษณ์ของผู้ชายญี่ปุ่นที่ถูกสร้างขึ้นอาจตรงข้ามกับความเป็นจริง เช่น

การสร้างภาพของโกโบริให้มีรูปลักษณ์ทางกายภาพงดงามตามแบบฉบับของชายชาติทหารและพระเอกในนวนิยายไทย ที่ผิดแผกไปจากคนในชาติเดียวกัน

ผู้เขียนจงใจสร้างภาวะแวดล้อม จัดฉากให้โกโบริได้แสดงความแข็งแกร่งและกล้าหาญ

ผู้เขียนเสริมแต่งให้โกโบริแข็งแกร่งตามลักษณะของชายชาติทหารแต่ในขณะเดียวกัน โกโบริก็เป็นสุภาพบุรุษ ที่อ่อนโยน และนุ่มนวลน่าหลงใหล

ทำให้โกโบริพบกับความผิดหวังเรื่อยไป เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกสงสารและเห็นใจ โดยมีการตัดพ้อต่อว่า

เหมือนเป็นสตรีเพศ ซึ่งค้านกับวัฒนธรรมของผู้ชายญี่ปุ่น

โกโบริมีความสามารถในหลาย ๆ ด้าน สามารถเป็นได้ทุกอย่าง

ผู้เขียนสร้างโกโบริในฐานะตัวละครญี่ปุ่นโดยบูรณาการกับความเป็นชายไทยเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกใกล้เคียงกับธรรมชาติของผู้อ่านที่มักจะนิยมอะไรที่เหมือน ๆ กันกับตัวเราและไม่แปลกแยก

วรรณกรรมเรื่องดังกล่าวสร้างขึ้นจากจินตนาการ แต่เรื่องแต่งนี้ทำให้เกิดความจริงขึ้นชุดหนึ่ง เป็นความจริงเสมือน กล่าวคือ เรื่องที่แต่งขึ้นกลายมาเป็นการสร้างความจริง เป็นความจริงที่ผู้รับสารยอมรับและเลือกที่จะเชื่ออันนี้ นับว่าเป็นอิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องนี้ที่มีต่อการรับรู้ทำให้ผู้รับสารมองเห็นว่าญี่ปุ่นเป็นแบบนั้น

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้ จึงมีสภาพเป็นผู้ร้ายในสังคมโลก เนื่องจากกระบวนการสร้างประวัติศาสตร์นั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นทางอำนาจ ประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นจะต้องบรรยายถึงเหตุการณ์ในอดีต โดยถูกเลือกสรรว่าจะนำเสนอ หรือไม่นำเสนอเหตุการณ์ใดขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้สร้าง ดังนั้นประวัติศาสตร์จึงไม่ใช่ความจริงทั้งหมดแต่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นความจริง ผู้กรรมได้นำเสนอภาพแบ่งขงของทหารญี่ปุ่นในช่วงเวลา พ.ศ.2484-2488 ซึ่งเป็นยุคสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม แต่นวนิยายเรื่องดังกล่าวตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2508 ซึ่งเป็นยุคสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร ในเวลาต่อมา ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2515 ได้มีการรณรงค์ของนิสิตนักศึกษาที่มีแนวคิดเป็นฝ่ายซ้ายและต้องการเปลี่ยนแปลงระบบเดิม ๆ ให้ต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นและการขยายตัวของเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันของรัฐบาลถนอม-ประภาส ซึ่งครองอำนาจตั้งแต่ปี พ.ศ.2506-2516 ต่อจากจอมพลสฤษดิ์ จนนำไปสู่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่นักศึกษาและประชาชนเรียกร้องรัฐธรรมนูญจากรัฐบาลเผด็จการ แม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าว ผู้กรรมจะเขียนเสร็จสมบูรณ์ไปแล้วแต่ก็มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับระบบเดิมที่เป็นอยู่มาก่อนหน้านั้น คือ มีการก่อตั้ง พคท.ขึ้นตั้งแต่ก่อน พ.ศ.2500 สิ่งที่ทราบกันดีเกี่ยวกับ ทมยันตีคือการเป็นผู้มีแนวคิดฝ่ายขวาวนักรัษฎนิยม เทิดทูนสถาบันกษัตริย์ สังเกตได้จากวรรณกรรมชิ้นอื่น ๆ เช่น เลือดชาติยา และกษัตริยา เป็นต้น การที่มีใจรักสถาบันกษัตริย์เหนือสิ่งอื่นใดทำให้มีใจเอนเอียงมาทางผู้ปกครองที่เป็นทหารและการสนับสนุนฝ่ายทหารผู้เป็นฝ่ายปกครองแต่เดิมนั้น จะเป็นการดีต่อสถาบันกษัตริย์ที่จะสามารถ คำจูงใจให้สถาบันมีสภาพมั่นคงกว่าการสนับสนุนภาคประชาชนหรือนิสิตนักศึกษาที่เรียกร้องให้เปลี่ยนแปลงระบบใหม่ ในเนื้อเรื่องผู้กรรมนั้น ได้นำเสนอว่าบิดาของอังศุมาลินเป็นทหารเรือและเป็นเสรีไทยมีใจรักชาติ อุทิศชีวิตโดยการทำทุกอย่างเพื่อประเทศไทย ในขณะที่โกโบริเองก็เป็นทหารญี่ปุ่นที่รักชาติของตนและอุทิศชีวิตเพื่อพระมหากษัตริย์พรดิเช่นเดียวกัน และเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นนั้นมีระบบการปกครองที่คล้ายกับไทย คือเป็นลัทธิทหารนิยม และมีประมุขเป็นพระมหากษัตริย์ คล้ายคลึงกับไทยที่มีผู้นำเป็นทหารภายใต้การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนี้นักธุรกิจญี่ปุ่นก็มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักการเมืองและผู้นำของไทยในยุคของจอมพลถนอม-ประภาส ดังนั้นการสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมให้คนไทยรู้สึกดีกับญี่ปุ่นจึงน่าจะเป็นผลดีกับประเทศไทยมากกว่าที่คนไทยจะรู้สึกเกลียดชังญี่ปุ่นในทัศนะของทมยันตี รวมทั้งสร้างภาพลักษณ์ของทหารว่าอ่อนโยน มีหัวใจและเสียสละเพื่อประเทศนั้นย่อมเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีตามแนวคิดทหารนิยม

การวิจัยจากเอกสาร

ผู้กรรมถูกนำมาสร้างเป็นละครโทรทัศน์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2513 ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม แต่ในสมัยนั้นยังไม่มีกำกับการกำกับโทรทัศน์อย่างเช่นในปัจจุบันและยังคงเป็นภาพขาวดำ ละครโทรทัศน์เรื่องผู้กรรมครั้งนี้จึงเป็นการแสดงออกอากาศถ่ายทอดสด แม้ว่ารายการบันเทิงทางช่อง 4 จะได้รับความนิยมมากจากประชาชน แต่การออกอากาศละครโทรทัศน์แบบถ่ายทอดสดออกอากาศนั้นไม่สามารถแพร่หลายในวงกว้างได้มากนัก ต่อมาในปี พ.ศ.2515 ผู้กรรมถูกสร้างเป็นละครโทรทัศน์อีกครั้งเป็นครั้งที่สอง แต่ครั้งนี้ก็เป็นเพียงละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศในต่างจังหวัดเท่านั้น มีผู้คนเพียงส่วนน้อยที่ได้มีโอกาสรับชม ประกอบกับในยุคสมัยนั้น

โทรทัศน์ยังไม่มีแพร่หลายตามครัวเรือนมากนัก กลุ่มที่เป็นละครโทรทัศน์ทั้งสองครั้งแรกนี้จึงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักมากเท่าไร

ในช่วงเวลาต่อมา ตั้งแต่ พ.ศ.2516-2525 เป็นยุคที่โทรทัศน์ของรัฐเกิดการถดถอย ในขณะที่โทรทัศน์ของเอกชนขยายตัว ในยุคนี้สื่อโทรทัศน์มุ่งหน้าไปทางการแสวงหาประโยชน์ทางธุรกิจ มีการผลิตรายการบันเทิงต่าง ๆ ละครโทรทัศน์เริ่มได้รับความนิยมมาก เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่เริ่มมีโทรทัศน์แพร่หลายตามครัวเรือนมากขึ้น โดยเฉพาะ“ในช่วงทศวรรษ 2520-2530 จัดว่าเป็นยุคทองของละครโทรทัศน์” ละครโทรทัศน์เป็นรายการที่สร้างรายได้หลักให้กับทางสถานี ซึ่งละครโทรทัศน์ภาคค่ำส่วนใหญ่นำมาจากนวนิยายที่เคยตีพิมพ์ในนิตยสารสตรีมาก่อน ในช่วงยุคทองของละครโทรทัศน์นี้มีการผลิตคู่กรรมออกมาเป็นละครโทรทัศน์อีกครั้งในปี พ.ศ.2521 เป็นละครชุดให้ผู้ชมคอยติดตามชมได้ทางช่อง 9 หากเรายอมรับหลักการที่ว่า “สื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนอย่างยิ่ง อาจก่อให้เกิดการเลียนแบบความคิดและพฤติกรรมทั้งในด้านบวกและด้านลบ” ก็ไม่ควรจะละเลยอิทธิพลของละครโทรทัศน์เรื่องคู่กรรมที่ออกอากาศในปี พ.ศ.2521

จากงานวิจัยที่ทำการสำรวจความรู้สึกของคนไทยที่มีต่อญี่ปุ่นนั้นพบว่า ในปี พ.ศ.2518 คนไทยเห็นว่าญี่ปุ่นเลวมากและไม่มีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น แต่งานวิจัยในปี พ.ศ.2521 ซึ่งทำการสำรวจและวิจัยต่อหลังจากขึ้นแรกเพียงแค่สามปีเท่านั้น กลับพบว่าภาพพจน์ของญี่ปุ่นในสายตาของคนไทยได้ดีขึ้นเล็กน้อย และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจในปีพ.ศ.2518 ภาพพจน์ของญี่ปุ่นดีขึ้นเล็กน้อยในเกือบทุกกรณี ซึ่งในปี พ.ศ.2521 ที่ความรู้สึกของคนไทยต่อญี่ปุ่นเริ่มดีขึ้นก็ตรงกับระยะเวลาที่มีการสร้างละครโทรทัศน์เรื่องคู่กรรมขึ้น และเป็นเวอร์ชันที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากกว่าสองเวอร์ชันในยุคก่อนหน้านี้ที่ยังมีการใช้โทรทัศน์ไม่แพร่หลายนัก ในงานวิจัยที่ทำการสำรวจขึ้นต่อ ๆ มาทั้งในปี พ.ศ.2523 พ.ศ.2528 และ พ.ศ.2529 ก็ชี้ให้เห็นว่าคนไทยมีมุมมองทัศนคติต่อญี่ปุ่นเป็นแง่บวกมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2540 กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ได้ทำการสำรวจความคิดเห็นประชาชนในกลุ่มประเทศอาเซียน 5 ประเทศ (“ASEAN Study V”) พบว่าคนไทยมีความรู้สึกที่ดีกับญี่ปุ่นอย่างมากและคนไทยร้อยละ 98 เห็นว่าญี่ปุ่นคือมิตรประเทศ ความเห็นเช่นนี้ ส่งผลให้ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่หนึ่งของประเทศที่มีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่น

ตั้งแต่ปีพ.ศ.2521 ที่คนไทยเริ่มรู้สึกมองญี่ปุ่นในแง่บวกเพิ่มขึ้น จนถึงปัจจุบันนี้ ช่วงระยะเวลาดังกล่าวก็ยังคงมีการนำงานเรื่องคู่กรรมมาผลิตซ้ำหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งช่วยส่งเสริมและตอกย้ำภาพลักษณ์ในด้านบวกของญี่ปุ่นให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

หากยอมรับหลักการที่ว่าสื่อต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้เสพ ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความคิดในแง่บวกหรือแง่ลบทางใดทางหนึ่ง ก็จะต้องทำความเข้าใจว่า คู่กรรมนั้นเป็นวรรณกรรมที่ถูกนำมาผลิตซ้ำและมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด สิ่งที่ต้องคำนึงถึงต่อไปคือ เรื่องคู่กรรมนี้ก่อให้เกิดความรู้สึกอย่างไร จากการนำทฤษฎีมาใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์พบว่าผู้เขียนได้ประกอบสร้างสิ่งซึ่งเป็นจินตนาการโดยมีจุดประสงค์เพื่อสถาปนาแนวคิดของตนให้กลายเป็นวัฒนธรรมชุดหนึ่งของสังคม นั่นคือลัทธิทหารนิยม และการนำเสนอภาพลักษณ์แง่บวกของญี่ปุ่น และความหมายดังกล่าวถูกทำให้กลายเป็นความจริง เป็นความจริงเสมือนเพราะผู้เสพสื่อให้การยอมรับจัดได้ว่าคู่กรรมเป็นนวนิยายที่ประสบความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ชายชาวญี่ปุ่น

อ้างอิง

- เขียน ธีระวิทย์ และคณะ. (2518). **วรรณคดีของชาวไทยที่มีต่อจีนและญี่ปุ่น**, กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชุมพร ยงกิตติกุล, เพ็ญพิไล ฤทธาคนานนท์ และ นิรมล ชยุตสาหกิจ. (2529). **การรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับญี่ปุ่นและไทยของนักเรียนไทยและนักเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย**, กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). **สัญวิทยา.โครงสร้างนิยม.หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา
- ทวนทอง เขาวงกิตพิงศ์. (2523). **ภาพพจน์ของคนสัญชาติต่างๆตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษา**, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยา , บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บาร์ตส์, โรลิ่งด์. (2544). **มายาคติ สรรนิพนธ์จาก Mythologies**, แปลโดย วรณพิมล อังคศิริสรรพ. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สุภางค์ จันทวานิช และคณะ. (2529). **รายงานผลการสำรวจทัศนคติของเยาวชนไทยที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นและประเทศในประชาคมอาเซียน**, กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสมาคมเรือเยาวชนเอเชียอาคเนย์แห่งประเทศไทย.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2547). **สื่อสารมวลชนเบื้องต้น สื่อมวลชน วัฒนธรรมและสังคม**, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย